

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА
ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ
УНИВЕРСИТЕТИ

ЎЗБЕКИСТОН МОЛИЯ БОЗОРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИНВЕСТИЦИЯ ФОНДЛАРИНИНГ ЖОЗИБАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ

РЕСПУБЛИКА
ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
КОНФЕРЕНЦИЯ

МАҚОЛА ВА ТЕЗИСЛАР ТЎПЛАМИ

2020 ЙИЛ
29 АПРЕЛ

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА
ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

**ЎЗБЕКИСТОН МОЛИЯ
БОЗОРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА
ИНВЕСТИЦИЯ ФОНДЛАРИНИНГ
ЖОЗИБАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ**

**РЕСПУБЛИКА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ
КОНФЕРЕНЦИЯ**

МАҚОЛА ВА ТЕЗИСЛАР ТЎПЛАМИ

2020 йил 29 апрел

Ўзбекистон молия бозорини ривожлантиришда инвестиция фондларининг жозибадорлигини ошириш. Республика илмий-амалий конференция илмий мақола ва тезислари тўплами (2020 йил 29 апрел). – Т.: ТДИУ, 2020. – 622 бет.

Илмий-амалий конференция тезислар тўпламига магистрантлар, илмий тадқиқот ишларини олиб бораётган изланувчи ва тадқиқотчилар, мазкур соҳа мутахассислари ҳамда профессор-ўқитувчиларнинг илмий ишлари киритилган.

Ушбу илмий-амалий конференциянинг асосий мақсади иқтисодий янада либераллаштириш, молия бозорини ривожлантириш ва унда инвестицион фондлар жозибадорлигини ошириш бўйича муаммоларни ҳал этиш ва унинг самарадорлигини оширишда эришилган ютуқларни муҳокама қилиш, оммалаштириш ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикасида капитал бозорини ривожлантиришнинг бугунги кундаги муаммолари ва асосий йўналишларини аниқлаш ҳамда молия бозорини ривожлантириш, инвестицион фондлар жозибадорлигини ошириш, унда акциядорлар манфаатларини таъминлаш ва ҳимоя қилиш бўйича амалий масала ва муаммоларни таҳлил қилиш ва муҳокама қилишга қаратилган тавсия ва таклифларни шакллантириш ҳисобланади.

Ўзбекистонда молия бозорини ривожлантириш истиқболлари, унда инвестицион фондлар фаолиятини янада ривожлантириш ва рақобат муҳитини қўллаб-қувватлаш каби долзарб масалалар ёритилган бўлиб, у профессор-ўқитувчи, илмий изланувчи, тадқиқотчи ҳамда магистрантларнинг илмий изланишларида фойдали бўлади.

Конференция Ўзбекистон Республикаси Давлат Илмий-техник дастурларининг Тошкент давлат иқтисодий университетида 2018-2020 йилларга бажарилаётган ПЗ-20170928535-рақамли «Ўзбекистонда инвестиция фондларининг ўзига жалб этиш механизмини ишлаб чиқиш» мавзусидаги амалий лойиҳа доирасида ўтказилди.

М а с ъ у л м у ҳ а р р и р: *К.Ахмеджанов, и.ф.д., проф.*

Т а ҳ р и р х а й ъ а т и: *М.П.Эшов, и.ф.д., доц;
А.У.Бурханов, и.ф.д., проф.;
Н.Г.Каримов, и.ф.д., проф;
И.М.Алимардонов, и.ф.д., доц.;
Х.А.Қурбонов, и.ф.н., доц.;
Х.Х.Худойқулов, Ph.D;
М.А.Султанов, Ph.D;
Б.О.Турсунов, Ph.D.*

Т а қ р и з ч и л а р: *С. Элмирзаев, и.ф.д., проф.;
М.Алимардонов, и.ф.д., проф.*

Мазкур тўпламга киритилган маъруза тезисларининг мазмуни, ундаги статистик маълумотлар ва меъёрий ҳужжатлар санасининг тўғрилиги ҳамда танқидий фикр-мулоҳазаларга муаллифларнинг ўзлари масъулдирлар.

© Тошкент давлат иқтисодий
университети, 2020

<i>Эргашева Ш.Т., Маннапова Р.А.</i>	
ИНВЕСТИЦИИ - ЗАЛОГ РАЗВИТИЯ СТРАНЫ.....	583
<i>Эшонов М.А.Х.</i>	
ИНВЕСТИЦИЯ ФОНДЛАРИ ИНФРАТУЗИЛМАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА ДЕПОЗИТАР ФАОЛИЯТИНИНГ ВАЗИФАЛАРИ.....	588
<i>Eshmatmatova M.M.</i>	
IJTIMOIIY KAPITAL - JAMIYATNING RIVOJLANISHI.....	591
<i>Yuldasheva D.</i>	
MAMLAKATDA OZIQ-OVQAT HAVFSIZLIGINI TAMINLASHNING ASOSIY YO'NALISHLARI.....	594
<i>Юлдашев О.Т.</i>	
UNIT LINKED ИНВЕСТИЦИОН ҲАЁТ СУҒУРТА МАҲСУЛОТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	597
<i>Юсупов С.Ш., Юсупова Д.</i>	
ТЎҚИМАЧИЛИК ТАРМОҒИДА ИНВЕСТИЦИОН ЛОЙИҲАЛАРНИ БОШҚАРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ	601
<i>Яхшиева М.Т.</i>	
ЎЗБЕКИСТОНДА ИНВЕСТИЦИОН ЖОЗИБАДОРЛИК ВА РАҚОБАТБАРДОШЛИКНИ ОШИРИШ ЙЎЛЛАРИ.....	605
<i>Қўлдошев Қ.М.</i>	
ЎЗАРО СУҒУРТАЛАШ ЖАМИЯТЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ҲАМДА ДАВЛАТ ТОМОНИДАН ТАРТИБГА СОЛИШ БЎЙИЧА ЧЕТ МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАЛАРИ.....	608
<i>Ҳахуаева I.K.</i>	
INVESTITSIYA LOYIHALARIDA INVESTITSION QARORLARNI QABUL QILISH USLUBIYOTINING XORIJIIY TAJRIBASI	612
<i>Қиличев Б.Б.</i>	
ҲУДУДИЙ ИНВЕСТИЦИОН ФАОЛИЯТНИ ФАОЛЛАШТИРИШДА ҚИММАТЛИ ҚОҒОЗЛАР БОЗОРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ.....	616
<i>Qurbonov U. F.</i>	
SANOAT KORXONALARIDA MOLIIYAVIIY TAHLILNI TAKOMILLASHTIRISH MUAMMOLARI	619

Юлдашев О.Т., и.ф.н.
Банк-молия академияси
докторанти

UNIT LINKED ИНВЕСТИЦИОН ҲАЁТ СУҒУРТА МАҲСУЛОТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ

Аннотация. Мақолада инвестицион ҳаёт суғурта маҳсулотини ривожлантириш истиқболлари ёритилган.

Калим сўзлар: суғурта, инвестицион ҳаёт суғурта, суғурта хизматлар, ҳаёт суғуртаси, бўш пул маблағлари.

Annotation. The article describes the prospects for the development of investment life insurance products.

Keywords: insurance, investment life insurance, insurance services, life insurance, free cash.

Аннотация. В статье описываются перспективы развития инвестиционных продуктов страхования жизни.

Ключевые слова: страхование, инвестиционное страхование жизни, страховые услуги, страхование жизни, свободные денежные средства.

Ўзбекистон Республикасининг суғурта бозорини ислоҳ қилиш ва жадал ривожлантиришнинг асосий йўналишларидан бири сифатида «янги инновацион суғурта маҳсулотларини жорий этиш ва талаб юқори бўлган анъанавий маҳсулотларни ривожлантириш орқали кўрсатилаётган суғурта хизматлари ҳажмларини, турларини кенгайтириш ва сифатини ошириш»¹ масаласининг белгиланиши, фикримизча, ихтиёрий суғурта турлари орасида ҳаёт суғуртасининг ижтимоий аҳамиятини янада оширади. Қолаверса, ҳаёт суғуртаси аҳолининг вақтинча бўш пул маблағларини жамғаришда муҳим инвестицион манба бўлиб хизмат қилади. Шу жиҳатдан, ҳаётни инвестицион (Unit Linked) суғурталашнинг турларини жорий этиш ва ривожлантириш кун тартибига куйилаётган масалаларни ҳал этишнинг муҳим йўналишидир.

Ҳаётни инвестицион суғурталашда Unit Linked маҳсулотининг ўзига хос фарқли хусусияти шундаки, суғурталанувчи суғурта компаниясининг инвестицион фаолиятида бевосита иштирокчи ҳисобланади. Суғурталанувчининг ҳисоб рақамида жамғарилган пул маблағлари махсус фондда бирлаштирилади ва компаниянинг ихтисослашган бошқарувига ўтказилади. Бу жараёнда, суғурталанувчи албатта, мазкур йўналиш

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 2 августдаги “Ўзбекистон Республикасининг суғурта бозорини ислоҳ қилиш ва унинг жадал ривожланишини таъминлаш чора-тадбирлари тўғрисида” ги ПҚ-4412-сон Қарори.

бўйича даромадлилик ва рисклилик даражасини таҳлил қилиб, ўзига энг мос келадиган фондни (суғурталовчи томонидан таклиф қилинган фондлар ичидан) мустақил танлайди. Демак, Unit Linked ҳаёт суғурта маҳсулоти ўзида жамғариб бориладиган классик ҳаёт суғуртаси ва инвестиция фондининг ўзаро бирикмасини ифодалайди.

Unit Linked суғурта маҳсулоти шаклан ёки мазмунан ҳаёт суғуртасига оид дастур ҳисобланади. Қизиқ томони шундаки, ҳаёт суғуртаси ва инвестициялар молиявий муносабатларнинг турли соҳалари бўлсада, ҳукукий жиҳатдан, ҳаёт суғуртаси қобиғида инвестицион фаолиятни амалга ошириш жисмоний шахсларнинг узок муддатли жамғармалари учун жуда қулай муҳит яратади. Unit Linked суғурта дастури брокерлик хизматига ўхшайди, яъни жаҳон молия бозорида турли активларга (акция, облигация, фондлар, биржа савдо фондлари) инвестиция қилиш имконини беради. Мазкур маҳсулот номигагина суғурта маҳсулоти бўлиб, асосий мўлжал инвестицияларга қаратилади. Шу жиҳатдан, Unit Linked суғурта маҳсулоти инсонлар учун бир қатор афзалликка эга бўлган инвестицион манба бўлиб хизмат қилади.

Хорижий иқтисодий адабиётларда қайд этишича, биринчи инвестицион ҳаёт суғурта полиси 1950 йилнинг охирида Буюк Британияда пайдо бўлган ва унга «Unit Linked» деб ном берилган. Ҳозирги кунда ҳам Буюк Британия инвестицион ҳаёт суғурта хизматларини кўрсатишда энг етакчи ҳисобланади, гарчи, кўплаб Европа мамлакатлари ҳаёт суғуртасининг ушбу туридан самарали фойдаланаётган бўлсада.

Дунёнинг барча ривожланган мамлакатларида Unit Linked маҳсулотлари суғурта ва инвестиция хизматлари бозоридаги энг машҳур ва оммавий воситалардан бири ҳисобланади, чунки, улар ушбу икки соҳанинг муваффақиятли симбиозидир.

Ҳаёт суғуртаси бўйича хорижий амалиётнинг кўрсатишича, Шарқий ва Ғарбий Европа мамлакатлари ҳамда АҚШда ҳаёт суғурта тармоғининг ЯИМдаги салмоғи 2-10 фоизни ташкил қилади. Ўзбекистонда эса бу кўрсаткич ЯИМга нисбатан 0,04-0,1 фоиз. АҚШда тузилган ҳаёт суғурта шартномаларининг 60 фоизи Unit Linked дастурларига тўғри келади. Европада ҳаёт суғуртасига йўналтирилган барча маблағларнинг ўртача 30-70 фоизи ушбу сегментга тегишли. Масалан, Словакияда айнан Unit Linked ҳаёт суғуртасининг улуши ЯИМга нисбатан 1,5 фоиз, ҳаёт суғурта бозорида 30 фоиз, Венгрияда ЯИМга нисбатан 1,6 фоиз, ҳаёт суғурта бозорида 66 фоиз, Эстонияда эса ЯИМга нисбатан 2,7 фоиз, ҳаёт суғурта бозорида 60 фоиз.

Unit Linked ҳаёт суғуртаси билан шуғулланувчи суғурта компанияларининг активлари бўйича етакчи ўрин Буюк Британияга тегишли. Чунки, Франция, Италия ва Испанияда инвестицион ҳаёт суғуртаси 1990 йилнинг иккинчи ярмидан фаол ривожлана бошлаган.

Ҳаётни инвестицион суғурталаш бозорида суғурталовчиларнинг ушбу йўналишда ривожлантиришга қизиқишларининг доимий равишда ўсиб боришига, биринчи навбатда, Unit Linked маҳсулотларининг инвестицион рискларни маълум қисмини суғурталанган шахснинг ўзига ўтказилишига имкон бериши асос бўлган. Бу эса, суғурта компанияларига ўз бизнесининг фонд бозоридаги доимий ўзгариб турадиган вазиятга боғлиқлигини камайтириш имкониятини беради.

Unit Linked дастурининг асосий афзалликлари – нисбатан соддалигидир. Мисол учун, брокерлик ҳисобварағини, чет элда банк ҳисоб рақамларини очишнинг ҳожати

¹ <http://insurance-life.com.ua>

йўқ. Суғурта компанияси билан шартнома тузиш, пул ўтказиш ва таклиф қилинган инвестиция фондлардан бирини танлаш кифоя.

Суғурта шартномаси бўйича доимий равишда пул киритиб туриш учун банк картасидан автоматик ечиб олиш хизматини ўрнатиш мумкин. Бу ҳолат тўлашни унутиб қуядиганлар ва молиявий интизом билан боғлиқ муаммоларга дуч келадиганлар учун қулайдир.

Солиқ органлари олдида даромадлари бўйича доимий равишда ҳисобот топширишга зарурат йўқ, яъни полисинг муддати тугаганда фақатгина даромад олсагина декларация топшириши мумкин.

Unit Linked ҳаёт суғуртасига қўйилган маблағ фақат унинг эгасига тегишли, яъни никоҳ бузилганда бўлинмайди, суд қарори билан олиб қўйилиши мумкин эмас, чунки бу суғурта полиси бўлиб, унда одатий мулк хусусияти йўқ.

Яна бир қўшимча – меросга эга бўлишнинг соддалигидир: бенефициар одатдагидек ойлаб кутишга мажбур бўлмайди, аксинча, пулни бир неча ҳафта ичида олади.

Unit Linked дастурининг камчиликлари. Суғурта компаниясининг комисион ҳақлари йилига 1,5-2% ёки ундан кўпни ташкил қилиши мумкин, бу 10-15 йил ичида жуда катта миқдорни ташкил этади. Агар, биржавий инвестиция фондлар орқали брокерлар воситасида мустақил равишда инвестицион портфел яратилса, комисион ҳақлар сезиларли даражада паст бўлади. Шу билан бирга, хорижий мамлакатларда инвестицион фаолиятга имтиёзли солиқ солинади, масалан, индивидуал инвестицион ҳисобварақлар учун солиқ чегирмалари.

Шартноманинг муддатидан олдин бекор қилиниши капиталнинг бир қисмини йўқотишга олиб келиши мумкин. Пул киритиб туришни тўхтатиш комисион ҳақларни кўпайиши ёки бошқа санкциялар қўлланилишига олиб келади. Муаммоларни олдини олиш учун полисни расмийлаштиришдан олдин суғурта шартларини диққат билан ўрганиб чиқиш лозим.

Тўлов бадали миқдори хорижий валютада белгиланади. Суғурталанувчининг даромади миллий валютада бўлса ва хорижий валюта курси ошса, миллий валютада тўлайдиган бадал миқдорини ошириш керак бўлади, яъни курс фарқи муаммо пайдо қилиши мумкин.

Камчиликлардан яна бири, шартнома хорижий суғурта компания билан тузилишидир. Қандайдир ҳолатда чет эл суғурта компанияси билан судлашишга тўғри келса, бу қийинчилик тўғдиради.

Энг асосийси, бу инвестицион инструмент эканлигини ёдда тутиш керак. Чунки, бу суғурта полиси одатда жароҳатлар ва касалликлар учун тўловларни назарда тутмайди, даволаниш учун тўловларни таъминламайди ва ҳоказо.

Мамалакатимизда Unit Linked ҳаёт суғуртасининг ривожланиш истикболлари бизнинг фикримизча, қуйидаги омилларнинг ҳал этилишига боғлиқ:

1. Қимматли қоғозлар бозорини ривожлантириш, унинг барқарорлигини таъминлаш, шаффофлигини ошириш ва сиғимини кенгайтириш.

2. Unit Linked ҳаёт суғурта полиси бўйича олинadиган даромадларга имтиёзли солиқ режимини яратиш.

3. Молия бозорларида фаолият кўрсатишнинг ҳуқуқий асосларини такомиллаштириш.

4. Аҳолининг молия бозорида ўз жамғармаларини инвестиция қилиш имкониятлари бўйича маълумотларга эга бўлиш даражасини, молиявий билимлари ва инвестициявий маданиятини ошириш.

5. Пенсия таъминоти тизимини ислоҳ қилиш. Unit Linked ҳаёт суғурта полиси жамғариб бориладиган ҳаёт суғуртасининг бошқа маҳсулотларига нисбатан юқори даромадлиликни кафолатлайди.

6. Сўнги йилларда кузатилаётган банклар ва суғурта компанияларининг молия бозоридаги фаолиятини биргаликда олиб боришга мойиллиги ва уларнинг қўшма (банк-суғурта) маҳсулотлари қаторини кенгайтиришга бўлган интилишлари банк суғуртасининг келгусидаги ривожланишини таъминлайди, Unit Linked маҳсулотининг банк дарчалари орқали сотилиши сотув ҳажмини янада оширади. Ушбу омиллар инвестицион ҳаёт суғурта маҳсулотларини жорий этишнинг ижтимоий-иқтисодий оқибатлари катализатори бўлиб хизмат қилади:

- инвестицион ҳаёт суғуртасининг ривожланиши, ҳажмининг ўсиши;
- миллий суғурта бозорида ҳаёт суғуртаси бўйича йирик суғурталовчиларни шакллантириш;
- ҳаётни инвестицион суғурталаш механизмлари орқали хусусий инвесторларни жалб қилиш;
- суғурта соҳасида қўшимча иш ўринларини яратиш;
- аҳолининг ўрта синфи учун муносиб пенсия таъминотини яратиш.

